

Lesbrief bij Op zoek naar de waarheid Ontmasker mythes, leugens en nepnieuws

Auteur: Julie de Graaf

Illustrator: Margot Holtman

Uitgeverij Lannoo

Groep 6, 7 & 8
en vierde, vijfde en zesde
leerjaar

Thema's in het boek:

- Waarheid
- Mening
- Leugens
- Nepnieuws
- Kunstmatige intelligentie (of AI)

1. Verhaalbegrip

Nodig:

- Het boek
- Het digibord
- Witte kaartjes

Instructie:

Praten over de verhalen in dit boek helpt om verhaalbegrip en leesplezier te stimuleren. Stel vragen voor en na het lezen.

Voor het lezen

Voor het lezen kun je vragen stellen om voorkennis van leerlingen te activeren en hun nieuwsgierigheid naar de inhoud van het boek te prikkelen. Stel de vraag, laat leerlingen kort brainstormen en maak dan een verbinding naar het boek.

Stel bijvoorbeeld vragen als:

- Vertel jij zelf wel eens een leugen? Tegen wie? Hoever ga je?
- Vind je dat je altijd de waarheid moet zeggen? Wanneer niet?
- Hoe voelt het als iemand tegen jou liegt? Heb je dat altijd door?
- Kom je wel eens een bericht online tegen waarvan je niet weet of het waar is? Wat doe je dan?
- Heb je wel eens een bericht online gezien dat overduidelijk nep was, bijvoorbeeld met AI gemaakt? Wat vind je van deze nepberichten?

Na het lezen

Na het lezen kun je vragen stellen over leeservaringen, over de inhoud van het boek, maar ook verdiepende vragen naar aanleiding ervan.

Leeservaringen na het lezen van het boek

Organiseer een korte speeddate. Laat leerlingen rondlopen door het lokaal. Op jouw signaal kiezen ze iemand voor de speeddate. Lees de vraag voor en laat kinderen 1 minuut uitwisselen.

- Wat vond je verrassend?
- Waar heb je om gelachen?
- Wie moet dit boek echt lezen, vind je?
- Is jouw beeld over liegen of over de waarheid veranderd? Op welke manier?
- Wat is helemaal nieuw voor je?
- Kijk je nu anders naar nieuwsberichten? En naar sociale media?
- Stel dat je iemand moet vertellen waar dit boek over gaat, wat zeg je dan?

Vragen over het boek

Er staat veel informatie in het boek. Je kunt met de leerlingen de hoofdstukken nabespreken. Dit kun je in een klassikaal gesprek doen, of op deze manier:

- Verdeel de klas in groepjes.
- Maak kaartjes met de vragen erop, gekoppeld aan een hoofdstuk.
- Deel de kaartjes blind uit en geef iedere groep de vragen over een bepaald hoofdstuk.
- De groepjes bespreken samen het antwoord. Zij mogen het boek erbij pakken.

KERNDOELEN NL:

Mondeling taalonderwijs:

- 1 & 2

Schriftelijk taalonderwijs:

- 4, 6 & 7

KERNDOELEN VL:

Nederlands - Lezen:

- 3.5

Nederlands - Spreken:

- 2.5 & 2.10

- Maak de groepjes expert van hun thema.
- Na tien minuten geef je ieder groepje het woord om het antwoord op de vragen te presenteren.

De Vallei der Verzinsels

- Waarom geloofden mensen vroeger echt in fantasiefiguren? Bijvoorbeeld reuzen of eenhoorns? Waardoor veranderde dat?
- Welke legendes bestaan nu nog? Hoe krijgt een legende bekendheid?
- Hoe komt het bijvoorbeeld dat mensen geloven dat het monster van Loch Ness bestaat?

De Woelige Wateren van de Wilde Waarheid

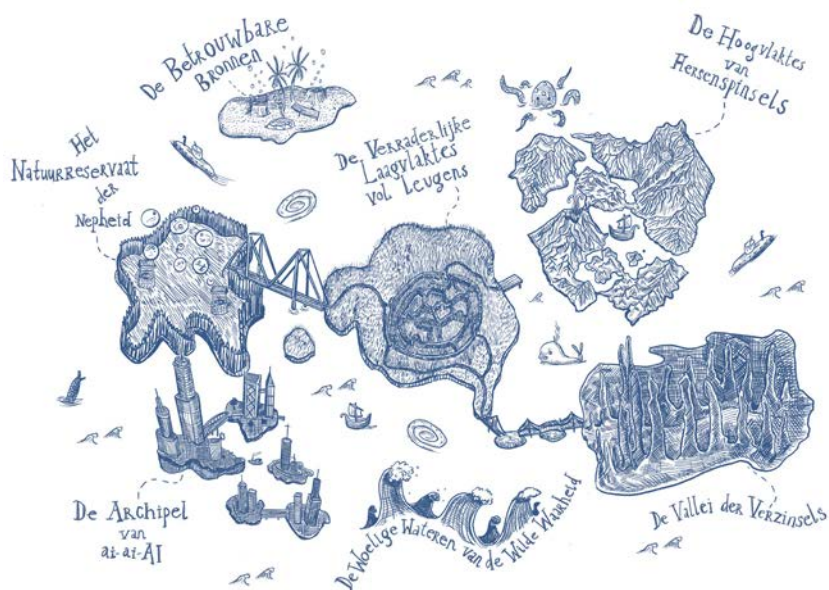
- Sommige waarheden kunnen je hersenen moeilijk verwerken. Hoe zit dat? Hoe train je je brein? (cognitieve flexibiliteit)
- Wat is de Ig Nobelprijs? Welk onderzoek vond je heel grappig? Welk bijzonder onderzoek zou jij wel eens willen doen?

De Archipel van ai-ai-AI

- Wat is kunstmatige intelligentie?
- Wat zijn valkuilen of risico's van kunstmatige intelligentie? Wat heeft kunstmatige intelligentie te maken met vooroordelen of discriminatie?
- Welke voordelen heeft kunstmatige intelligentie?
- Extra: welke voorbeelden van kunstmatige intelligentie kom jij in je dagelijks leven tegen?

De Verraderlijke Laagvlaktes vol Leugens

- Wat is een moreel kompas?
- Welke signalen zijn er om een leugen te herkennen? Welk signaal is volgens het boek het best?
- Waar wordt een leugendetector voor ingezet? Wat zijn voor- en nadelen van leugendetectors?
- Wat hebben illusionisten met de waarheid te maken?
- Hoe kun je stiekem beïnvloed worden?
-

De Hoogvlaktes van Hersenspinsels

- Welke technieken zijn er om mensen naar eerlijkheid te sturen? Heb je dit wel eens uitgeprobeerd?
- Wat we geloven heeft niet alleen te maken met wat waar is, maar ook voor een groot deel met hoe informatie gepresenteerd wordt. Welke voorbeelden heb je daarvan? Wat zorgt ervoor dat mensen sneller iets geloven?

Het Natuureservaat der Nepheid

- Wat zijn redenen voor mensen om nepnieuws te maken?
- Wanneer is nepnieuws niet meer 'grappig'?
- Welke slimme manieren zijn er om nepnieuws te herkennen?
- Je zou kunnen zeggen dat social media geen eerlijk beeld van het leven geven, maar 'sociaal nep' zijn. Wat betekent dit?

De Betrouwbare Bronnen

- Hoe controleren wetenschappers of de uitkomst van een wetenschappelijk onderzoek waar is?
- Wat doet een journalist die objectief is?
- In welk ander beroep is het vinden van de waarheid heel belangrijk? Waarom?
- Extra: Kun je nog andere beroepen bedenken waarbij het vinden van de waarheid belangrijk is?

2. Mythes

Nodig:

- Zes dobbelstenen
- Schrijf op het bord zes situaties en zes waarnemingen
- Groot A3-vel per groepje/per leerling
- Tekenmateriaal: kleurpotloden & vetkrijt

Instructie:

DE VALLEI DER VERZINSELS: een fabelachtige plek waar legendarische en mythische verhalen zijn ontstaan als verklaring voor alles wat we nog niet begrijpen. Nu gaan de kinderen zelf aan de slag, met een fantasiefiguur en een mythisch verhaal erbij.

- Welke fantasiefiguren met mythische verhalen herinneren de kinderen zich uit het boek? Schrijf deze op het bord: zeemeermin, reus, eenhoorn, monster van Loch Ness, yeti etc.
- Vraag de kinderen: 'Welk mythisch verhaal geloof jij en waarom?'
- De fantasiefiguren zijn gebaseerd op de waarnemingen die mensen deden en niet konden verklaren. Zoals de voetsporen of de glimpen van een harig, groot monster: de yeti.
- De kinderen mogen nu zelf een fantasiefiguur verzinnen en hierbij een mythisch verhaal bedenken bij een waarneming die ze niet kunnen verklaren. Geef elk groepje een dobbelsteen, hiermee bepalen ze de twee hoofdelementen van hun fantasiedier, namelijk: waar leeft het dier (omgeving) en hoe ziet het eruit (waarneming)?

Schrijf zes verschillende omgevingen op het bord:

1. een mistig meer
2. een hoge, besneeuwde bergtop
3. een baai aan een woelige zee
4. een heldere heide op een stille nacht
5. een dichtbegroeid bos
6. een donkere grot

Schrijf ook zes verschillende waarnemingen op het bord:

1. de vin van een groot zeezoogdier
2. de vondst van een enorm bot
3. een lichtflits aan de hemel
4. een hagelbui met hagelstenen zo groot als tennisballen
5. vreemde tekens die in de grond gekerfd staan
6. dansende groene, blauwe en roze lichten aan de horizon

- Het aantal ogen van de dobbelsteen komt overeen met de keuzes hierboven. Elk groepje mag dus twee keer dobbelen: een keer voor de omgeving en een keer voor de waarneming.
- Met de twee hoofdelementen die ze gedobbel hebben, mogen ze nu het fantasiefiguur uitwerken op een A3-vel met kleurpotloden of vetkrijt.
- Als de kinderen het fantasiefiguur af hebben, mogen ze er een mythisch verhaal bij verzinnen. Laat ze ook met een klasgenootje samenwerken waarbij ze voor elkaars fantasiefiguren een verhaal verzinnen. Leuk om beide verhalen naast elkaar te leggen en te zien waar de verschillen in interpretatie liggen. Zo zijn er twee verhalen geschreven bij één fantasiefiguur.
- Hang de verhalen op in de klas of verzamel alle fantasiefiguren en de mythische verhalen in een boek.

KERNDOELEN NL:

Schriftelijk taalonderwijs:

– 5 & 9

Kunstzinnige oriëntatie:

– 54 & 55

KERNDOELEN VL:

Nederlands - Schrijven:

– 4.4 & 4.7

Muzische vorming - Beeld:

– 1.4 & 1.6

3. Wie is de robot?

Nodig:

- Het boek: bladzijde 62-64
- Chromebook met internet
- ChatGPT van OpenAI: <https://chatgpt.com/>

Instructie:

DE ARCHIPEL VAN AI-AI-AI: Hypermoderne gebouwen van de Archipel van ai-ai-AI. Een technologisch hoogstandje waar alle taken van de mens zijn overgenomen door machines. In de torenhoge wolkenkrabbers proberen geavanceerde robots met steeds meer succes menselijke stemmen na te bootsen. Kunnen we in de klas de robot onderscheiden van onszelf?

- Bekijk samen met de kinderen bladzijden 62 tot 64 uit het boek. Lees het voor of laat ze het zelf lezen. Bespreek dit na aan de hand van een aantal vragen:
  - Wat vind je ervan dat kunstmatige intelligentie bestaat?
  - Heb je wel eens ChatGPT gebruikt? En heb je wel eens contact gehad met een chatbot?
  - Vertrouw jij ChatGPT? Waarom wel en waarom niet? Vraag aan de leerlingen of ze die verhouding verwacht hadden.
  - Waarvoor zou jij ChatGPT willen gebruiken?
  - Waarvoor zou je het niet willen gebruiken?
- Laat de kinderen in tweetallen aan de slag met ChatGPT op hun Chromebook.
- Laat ze eerst eens zelf ontdekken hoe ChatGPT werkt en vragen stellen. Maar geef ze ook twee vragen mee. Interessant om te kijken of ChatGPT bij iedereen hetzelfde antwoord geeft! Bespreek klassikaal de antwoorden op deze twee vragen:
  - Wat is het monster van Loch Ness?
  - Wat is een ... (verzin samen met de klas een woord dat niet bestaat).
Wij hebben zelf het woord 'Koekieloco' bedacht en ChatGPT gevraagd om hier een verhaal bij te verzinnen dat zich afspeelt in een klas en geschreven is in begrijpelijke taal voor leerlingen van groep 6. (Heel leuk om te zien wat ChatGPT produceerde.)
- Schrijf met je groepje een bericht van vijf regels over het verzonden woord dat zich afspeelt in groep 6. Dit moet geschreven worden in het programma Word. De leerkracht geeft daarnaast dezelfde opdracht aan ChatGPT.
- Elk groepje levert zijn verhaal in bij de leerkracht, die kijkt de verhalen na op spelling en stijl. Als alle verhalen binnen zijn, hangt de leerkracht alle verhalen op in de klas. De kinderen krijgen een halfuur de tijd om alle verhalen te lezen en te beslissen: Welk verhaal is geschreven door een klasgenoot en welk is geschreven door de robot.
- Ze mogen een sticker plakken bij het stuk waarvan ze denken dat het door ChatGPT is geschreven. Hoeveel kinderen hadden het goed? Praat na waarom zij dachten dat juist dat verhaal door ChatGPT was geschreven.

KERNDOELEN NL:

Schriftelijk taalonderwijs:

- 5, 8 & 9

Taalbeschouwing:

- 12

KERNDOELEN VL:

Nederlands - Lezen:

- 3.3

Nederlands - Schrijven:

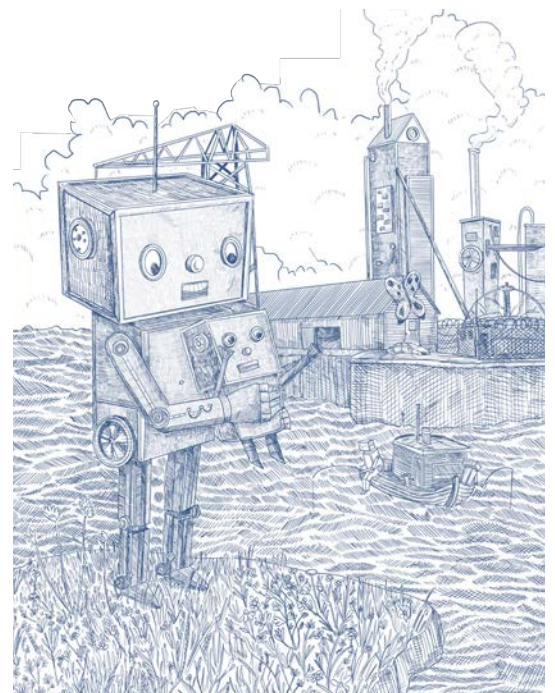
- 4.4 & 4.7

Informatie- en

communicatietechnologie

(ICT):

- 2, 3, 5 & 6

4. Ig Nobelprijs

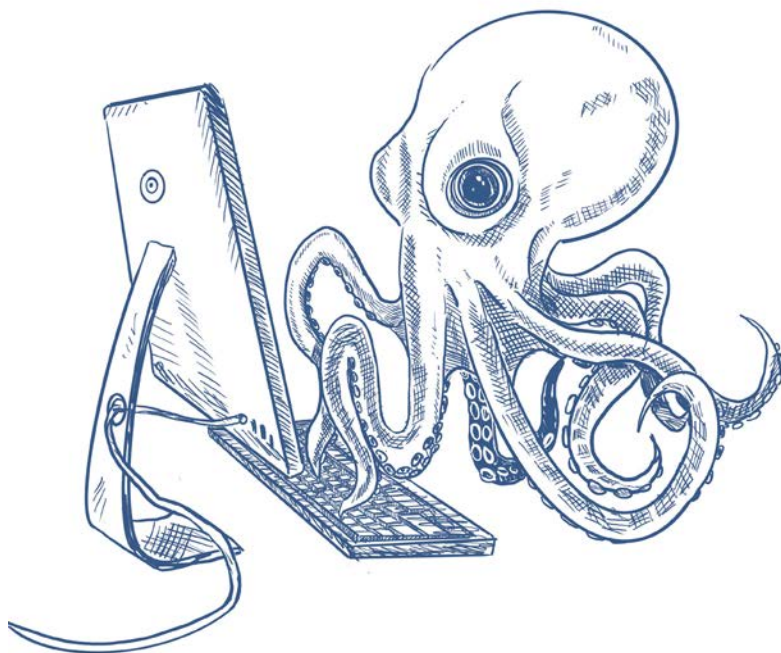
Nodig:

- Bekijk samen het filmpje op het Jeugdjournaal over de Ig Nobelprijswinnaars van 2024: <https://jeugdjournaal.nl/artikel/2536959-prijzen-voor-onderzoeker-naar-dronken-wormen-en-muntje-opgooien>
- Chromebook met internet
- Attributen
- Materiaal om zelf attributen te maken

Instructie:

DE WOELIGE WATEREN VAN DE WILDE WAARHEID: waar we ontdekken dat één en dezelfde waarheid vele kanten kan hebben. Dat de waarheid raar kan zijn, ontroerend, boosmakend en extreem ongemakkelijk. De Ig Nobelprijs is een prijs die jaarlijks wordt uitgereikt aan de tien onderzoeken die je met hun onderzoek eerst aan het lachen maken en daarna aan het denken zetten. De organisatie gebruikt de aantrekkingskracht van rare waarheden om het belang van wetenschap te benadrukken.

- Bekijk samen met de klas het filmpje van het Jeugdjournaal waarin de winnaars van de Ig Nobelprijs van 2024 worden bekendgemaakt. Bepreek het filmpje na:
  - Welk onderzoek vond je het grappigst? Turf met de klas op het (digi)bord.
  - Welk onderzoek vond je het belangrijkste en waarom?
  - Welk onderzoek had volgens jou niet gehoeven, waarom niet?
  - Van welk onderzoek zou je de resultaten willen weten?
  - Wat vind je ervan dat ze deze prijzen uitreiken?
  - Wat vind je van de presentatie van de onderzoeken? Welke onderzoeksteam deed dit het beste en waarom?
- Verdeel de klas in groepjes van vier. Laat de groepjes zelf online onderzoeken welke winnaars er voorgaande jaren zijn geweest en laat hen hier één van kiezen die hen het meeste aanspreekt.

KERNDOELEN NL:

Nederlands mondeling onderwijs:

– 1, 2

Nederlands schriftelijk onderwijs:

– 4

Taalbeschouwing:

– 12

Kunstzinnige oriëntatie:

– 54 & 55

Oriëntatie op jezelf en de wereld:

– afhankelijk per gekozen winnaar IG Nobelprijs

KERNDOELEN VL:

Nederlands - Luisteren:

– 1.7, 1.9

Nederlands - Spreken:

– 2.6

Nederlands -

Taalbeschouwing:

– 6.4

Muzische vorming - Beeld:

– 1.3, 1.4 & 1.6

Muzische vorming - Drama:

– 3.2, 3.4, 3.5 & 3.7

Sociale vaardigheden -

Domein samenwerking:

– 3

- Ze krijgen nu als opdracht dit onderzoek aan de klas te presenteren zoals dit in het echt ook gebeurt. Bespreek klassikaal wat je hiervoor moet doen:
  - Verzamel informatie over het onderzoek: wat wilden ze onderzoeken, hoe hebben ze dit gedaan en wat is het resultaat?
  - Is er gebruikgemaakt van voorwerpen, mensen of dieren etc.?
  - Hoe kun je dit op een begrijpelijke manier presenteren?
  - Verdeel de rollen.
  - Schrijf teksten voor ieders rol.
  - Verzamel attributen of maak de attributen zelf.
  - Oefen met elkaar tot het helemaal goed gaat.
  - Laat het presenteren niet langer duren dan 3 minuten, time elke keer of dit lukt.
- Nu worden de onderzoeken aan elkaar gepresenteerd en aan het einde mag er gestemd worden door de klas, welke presentatie ze het beste vonden. Dat groepje krijgt de publieksprijs. De juf geeft hiernaast nog vijf verschillende jurybeoordelingen weg (zodat elke groepje toch in de prijzen valt):
  - Welke presentatie was het grappigst?
  - Welke presentatie het meest leerzaam?
  - Welke presentatie was het creatiefst?
  - Bij welke presentatie werden de mooiste attributen gemaakt?
  - Bij welke presentatie werd het beste samengewerkt?

5. Nepnieuws

Nodig:

- Linkjes naar deepfakes
- Het boek: bladzijde 109-113 en 134-135

Instructie:

HET NATUURRESERVAAT DER NEPHEID: Dit is het moment om ons waarheidskompas te gebruiken. Hoe herken je nepnieuws? En wat vind je van deepfakes? Wanneer zijn die grappig en wanneer niet meer? In deze opdracht denken leerlingen na over deepfakes en nepnieuws.

- Bespreek met leerlingen:
  - Wanneer zag je voor het laatst een berichtje waarvan je dacht: dit bericht is niet waar, dit is nepnieuws? Wat heb je toen gedaan?
  - Wat zijn redenen voor mensen om nepnieuws te maken?
- Er worden met kunstmatige intelligentie ook deepfakes gemaakt. Dat zijn in elkaar geknutselde filmpjes die nét echt lijken, maar dat niet zijn. Het lijkt dus of het filmpje echt waar is, maar dat is niet zo. Heb jij wel eens een deepfake gezien? Wat vind je daarvan?
- Laat vijf voorbeelden zien van deepfakes en laat leerlingen bespreken: grappig of niet?
  - Foto van de paus met een 'rapperjas' <https://www.hln.be/het-leukste-van-het-web/paus-in-opvallende-witte-rapperjas-gaat-viraal-maar-is-de-foto-wel-echt-aa454b78/#:~:text=Zoals%20je%20al%20wel%20kon,ging%20vervolgens%20viraal%20op%20Twitter>
  - Deepfake van de koning in de clip van 'Ik ga zwemmen' <https://www.facebook.com/fakeitorleaveit/videos/willy-trapt-zn-verjaardag-alvast-af-deepfake-koningsdag-bacardilemon-ikgazwemmen/363308909176015/>
  - Nederlandse politici in een muziekclip, als artiesten <https://panorama.nl/artikel/506211/lijsttrekkers-schitteren-in-deze-humoristische-deepfake-video>
  - Deepfake van een arrestatie van president Trump <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-65069316>
  - Deepfake van voormalig minister-president Rutte waarin het lijkt alsof hij over de over klimaatcrisis vertelt. <https://www.mediawijsheid.nl/video/voorbeeld-van-een-deepfake-met-mark-rutte/>

KERNDOELEN NL:

Mondeling taalonderwijs:

– 1 & 2

Schriftelijk taalonderwijs:

– 4,6 & 7

KERNDOELEN VL:

Mens en Maatschappij-brongebruik:

– 5

Nederlands - Spreken:

– 2.5 & 2.10

Sociale vaardigheden -

Domein relatiewijzen:

– 1.6

Sociale vaardigheden

- Domein

gespreksconventies:

– 2

Sociale vaardigheden -

Domein samenwerking:

– 3

Maatschappij -

Sociaal economische verschijnselen:

– 2.5

Muzische vorming - Media:

– 5.1, 5.2 & 5.5

- Concludeer daarna: wanneer is het gevaarlijk als er een deepfake wordt gemaakt? Hoe denk je dat het voor mensen is als er een deepfake van hen gemaakt? Wat zou jij doen als er een deepfake van jou gemaakt wordt?
- Naast nepfoto's en -filmpjes zijn er ook veel berichten online die nep zijn. Bespreek met elkaar: wanneer is nepnieuws niet meer grappig? Wanneer kan het gevaarlijk zijn? Waarom? Wat doe je als je twijfelt of schrikt van een bericht?
- Julie de Graaf beschrijft zes slimme manieren om nepnieuws te herkennen. Bespreek de zes manieren die beschreven staan op bladzijde 134-135.
- Vraag leerlingen om in tweetallen nu een nepberichtje te schrijven dat in de schoolkrant zou kunnen. Geef een paar tips:
  - Maak een kop of titel bij je bericht. Zorg dat deze kop opvalt.
  - Schrijf een bericht dat verzonnen is, maar met een beetje fantasie waar zou kunnen zijn.
  - Verzin een bron bij je tekst.
  - Gebruik de trucjes die in het boek beschreven staan om mensen sneller iets te laten geloven. Maak bijvoorbeeld stukjes vetgedrukt (bladzijde 109-113).

6. Wie van de drie?

Nodig:

- Scène uit de tv-show *Wie van de drie?*:
<https://www.youtube.com/watch?v=AGzhEro0PFA>
- Pen en schrijfpapier
- Kaartjes met nummers 1, 2 en 3 erop
- Het boek: bladzijde 85-89

Instructie:

DE VERRADERLIJKE LAAGVLAKTES VOL LEUGENS: Hier gaan we de waarheid zeker niet vinden, maar als we goed opletten, kunnen we meer te weten komen over de leugen.

- Lees samen bladzijde 85-89 over de leugendetector en de tips en tricks om een leugenaar te ontmaskeren. Vraag de kinderen:
  - Heb jij het wel door als er iemand liegt, bijvoorbeeld je broer of zus of een vriendje?
  - Hoe kwam je daarachter?
- Verzamel tips op het bord hoe je kan herkennen dat iemand liegt. Gebruik daarvoor de ervaringen van de kinderen en de tips uit het boek:
  - Als de kinderen dingen noemen als: 'het lijkt of iemand gespannen is', kun je ze opschrijven, maar benadrukken dat dit niet altijd opgaat (zie bladzijde 86).
  - Bij een waargebeurd verhaal kunnen mensen de details makkelijk navertellen, bij een leugen hebben ze daar veel moeite mee.
  - Je kunt bijvoorbeeld aan iemand vragen het verhaal nog eens te vertellen, maar dan van achteren naar voren.
  - Je kunt vragen stellen die onbelangrijk lijken, maar veel over de details vertellen. Als iemand vertelt dat hij écht niet net op jouw fiets heeft gereden die nu opeens een leuke band heeft, omdat hij net kauwgom in de supermarkt aan het kopen was, vraag dan wie er achter de kassa zat, hoe lang de rij was, of hij gepind heeft of met contant geld betaald heeft.

KERNDOELEN NL:

Mondeling taalonderwijs:

- 1, 2 & 3.

Schriftelijk taalonderwijs:

- 5 & 8

Taalbeschouwing:

- 12

Mens en samenleving:

- 37 & 47

Kunstzinnige oriëntatie:

- 54 & 55

KERNDOELEN VL:

Nederlands - Luisteren:

- 1.6, 1.7, 1.9

Nederlands - Spreken:

- 2.3

Nederlands - Schrijven:

- 4.4

Nederlands - Strategieën:

- 5.2

Nederlands - Taalgebruik:

- 6.3 & 6.4

Nederlands - Strategieën:

- 6.6

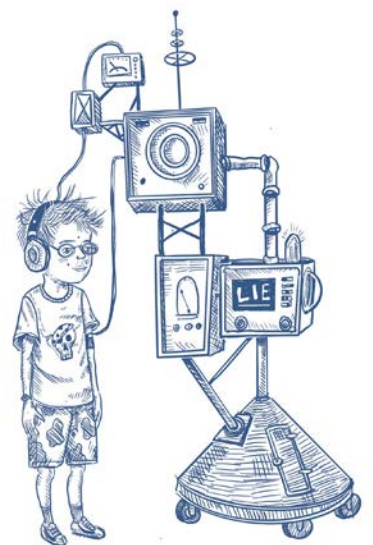
Maatschappij:

- 2.1

Muzische vorming - Drama:

- 3.2, 3.4, 3.5 & 3.6

- Bekijk samen een fragment uit de tv-show *Wie van de drie*. Het programma is al zestig jaar op tv te zien. Hier moeten de panelleden raden welke van drie personen de waarheid spreekt. In deze aflevering: 'Wie van de drie is de echte opticien?'
- Dit spel kun je ook spelen in de klas. Geef de kinderen een schrijfpdracht mee naar huis. Ze mogen op een A4'tje omschrijven wat het beroep is van zijn of haar opa of oma, oom of tante. Ze zullen deze persoon moeten interviewen om de juiste informatie te krijgen. Geef de kinderen de volgende vragen mee om zoveel mogelijk details over het beroep te krijgen:
  - Hoe heet het beroep dat je uitvoert?
  - Wat zijn enkele concrete taken die je moet doen als je dit beroep hebt?
  - Doe je dat overdag, in de avond of in de nacht?
  - Heb je een uniform, speciale werkkleding aan?
  - Werk je met andere mensen in een team?
  - Waar werk je?
  - Werk je met klanten?
  - Wat is het belangrijkste wat jij doet in je werk?
  - Wat vind je het leukste aan je werk?
  - Hoelang doe je dit werk al/heb je dit werk gedaan?
- Na een week mogen ze het interview inleveren met hun naam erop. De leerkracht kiest tien beroepen waar ze de komende week mee aan de slag gaan. De kinderen hebben beloofd om de beroepen geheim te houden voor hun klasgenoten.
- De leerkracht vraagt elke dag drie kinderen om het spel te spelen. Eén kind, waarvan het beroep gekozen is, en twee anderen. Zij worden meegenomen uit de klas, krijgen het verhaal over het beroep mee en ze hebben een dag de tijd om zoveel mogelijk over het beroep te leren.
- De volgende dag spelen ze het spel *Wie van de drie* en komen de drie kinderen voor de klas staan.
- In de tussentijd maken alle kinderen drie kaartjes, met de drie cijfers 1, 2 en 3 erop.
- De komende twee weken kan de leerkracht elke dag het spel spelen in de klas, waarbij iedereen een keer aan de beurt komt om voor de klas te staan, met twee andere klasgenoten.
- Als het spel gespeeld wordt, staan er drie klasgenoten voor de klas en vertellen ze alle drie: 'Hoi, ik ben... en mijn oma/opa/tante/oom is/was ...'
- Hierna mogen de kinderen in de klas vragen stellen om erachter te komen wie de waarheid spreekt. En onthoud hierbij de tips bij verhoren om erachter te komen wie er liegt.
- Wie van de drie spreekt de waarheid? En wie kon er zo goed liegen, dat ze de verkeerde persoon kozen?
- Extra: je kan het ook kleinschaliger organiseren: Stuur drie leerlingen naar de gang. Twee leerlingen mogen een rondje in de school lopen, een leerling blijft zitten op de gang. Hierna komen ze alle drie de klas terug binnen. Ze vertellen om de beurt wat ze hebben meegemaakt tijdens hun rondje door de school. Degene die was blijven zitten moet dus liegen. Kan de klas raden wie van de drie de bedrieger is en dus niet echt een rondje heeft gelopen?

7. Moreel kompas

Nodig:

- Het boek: bladzijde 72-81 (hoofdstuk *Liegen en bedriegen*)
- Eén blad papier per leerling (in vijf strookjes geknipt)
- Eén pot of hoed per groepje
- Eén stuk karton per groepje
- Eén knijper per leerling
- Verf
- Lijm

Instructie:

DE VERRADERLIJKE LAAGVLAKTES VOL LEUGENS: Welke leugen vind je acceptabel?

Welke niet? In deze opdracht gaan leerlingen aan de slag met hun eigen Leug-o-meter.

- Lees het hoofdstuk *Liegen en bedriegen* nog een keer voor. Bespreek kort na:
  - Heb jij vandaag nog een minileugentje verteld? Aan wie? Hoe voelt dat?
  - Heb je wel eens een leugen verteld om aardig tegen iemand te zijn?
  - Heb je wel eens een leugen verteld om jezelf uit een ongemakkelijke situatie te redden?
  - Heb je wel eens een leugen verteld waar je spijt van had? Hoe kwam dat?
  - Kun je voelen of een leugen nog acceptabel is? Hoe voelt het als je die grens overgaat?
- Vertel dat de leerlingen vandaag een eigen Leug-o-meter gaan maken, om te oefenen met hun eigen morele kompas.
- Maak groepjes van vier leerlingen. Zet een hoed of pot midden op tafel bij elk groepje. Deel een wit A4'tje uit aan alle kinderen. Geef hen de opdracht om van dit vel vijf witte strookjes te knippen.
- Op ieder strookje mogen leerlingen een leugen schrijven. Vertel: 'schrijf in ieder geval één leugen op die je nog wel acceptabel vindt (en misschien zelf ook wel eens vertelt). Schrijf ook minstens één leugen op die je écht onacceptabel vindt.'
- Vraag kinderen daarna de strookjes dicht te vouwen en in de hoed/pot te doen.
- Zet een timer van 10 minuten en laat leerlingen een rondspraak doen. Bij een rondspraak begint één leerling met praten en vullen de andere leerlingen aan. De beurt schuift steeds op. Doe dat als volgt: Om de beurt pakken leerling een strookje uit de hoed en bespreken zij of zij de leugen acceptabel vinden of niet.
  - Ronde 1:
    - Leerling 1 pakt een strookje uit de hoed en leest die leugen voor.
    - Leerling 2 vertelt of hij/zij deze leugen acceptabel vindt of niet. Hij/zij vertelt ook waarom.
    - Leerling 3 vat samen wat leerling 2 heeft verteld en vult aan.
    - Leerling 4 vat samen en vult aan.
  - Ronde 2:
    - Leerling 2 pakt een strookje uit de hoed en leest deze leugen voor.
    - Leerling 3 vertelt of hij/zij deze leugen acceptabel vindt of niet. Hij/zij vertelt ook waarom.
    - Etc.

KERNDOELEN NL:

Mondeling taalonderwijs:

- 1, 2 & 3

Schriftelijk taalonderwijs:

- 4, 6 & 7

Kunstzinnige oriëntatie:

- 51

KERNDOELEN VL:

Nederlands - Spreken:

- 2.5 & 2.10

Sociale vaardigheden -

Domein relatiewijzen:

1.6

Sociale vaardigheden

- Domein

gespreksconventies:

- 2

Sociale vaardigheden -

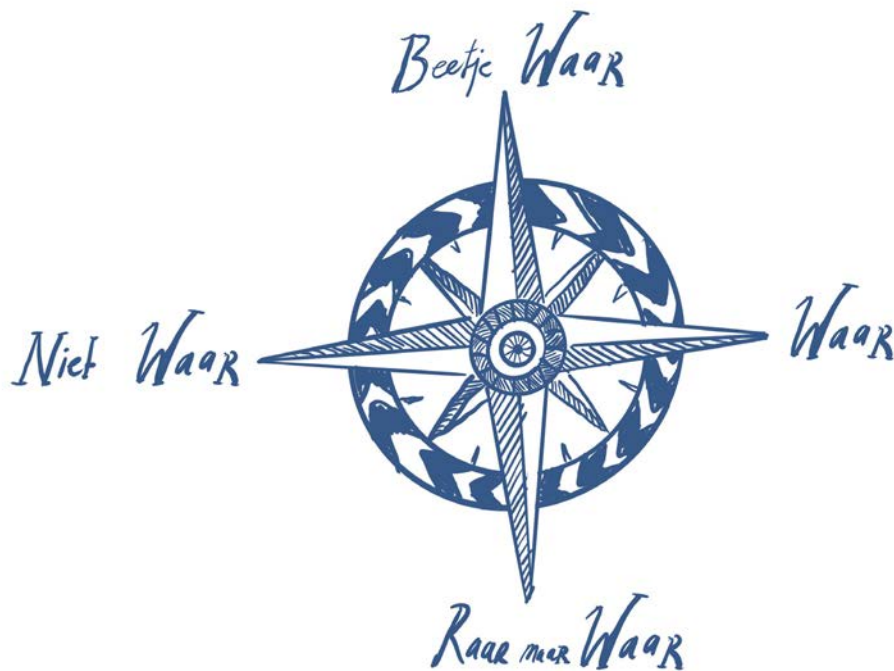
Domein samenwerking:

- 3

Muzische vorming - Beeld:

- 1.6

- Na de rondspraak leggen de leerling alle strookjes op tafel. Zij mogen de leugens nu ordenen: van meest naar minst acceptabel. Kunnen de leerlingen het met elkaar eens worden?
- Als de strookjes zijn geordend, mogen de leerlingen de Leug-o-meter maken:
  - Verf het stuk karton
  - Plak de leugens erop in de goede volgorde (van meest naar minst acceptabel)
  - Verf vier knijpers in verschillende kleuren of schrijf een naam op elke knijper.
- Leerlingen mogen nu voor zichzelf bepalen waar voor hen de grens ligt. Met een knijper geven zij dit aan.
- Tijd over? Hussel de groepjes door elkaar en laat leerlingen elkaars Leug-o-meter maken.
- Bespreek na:
  - Waren er veel verschillen in de klas?
  - Verbaast/verrast je dat?
  - Waar komen de verschillen tussen mensen door, denk je?
  - Kun je met elkaar afspreken wat de grens is?
  - Leer je thuis of op school je morele kompas ontwikkelen?
  - Wie of wat heeft er invloed op jouw morele kompas?
  - Hoe kun je je morele kompas ontwikkelen?

8. Discussie

Nodig:

- Rood-groene kaartjes of voorwerpen
- Het digibord
- Digitale timer

Instructie:

Het boek *Op zoek naar de waarheid* biedt veel stof om over te discussiëren. In deze opdracht werk je toe naar een discussie.

- Bespreek eerst de term discussie. Herhaal de basisbegrippen die horen bij een discussie: overtuigen, mening, feit, argument. Vertel: 'Bij een discussie probeer je een ander te overtuigen van jouw mening. Een mening is wat je vindt, bijvoorbeeld mooi, lekker, vies. Je kunt je mening onderbouwen met argumenten, een reden waarom je iets vindt. Een feit is iets dat waar is, dat je kunt controleren.' Vraag door:
  - Wanneer is een discussie nuttig?
  - Wat is het verschil tussen een discussie en een ruzie?
  - Waarom is het belangrijk meningen en feiten goed uit elkaar te houden?
  - Wat vind je ervan als iemand liegt over feiten in een discussie, als iemand de feiten verdraait?
- Deel rood-groene kaartjes uit. Doe een korte opdracht en ga als volgt te werk:
  - Lees steeds een stelling voor.
  - Leerlingen mogen met hun kaartje laten zien of zij het eens of oneens met de stelling zijn. Groen = eens, rood = oneens.
  - Laat leerlingen daarna 1 minuut in tweetallen samen argumenten bedenken voor of tegen de stelling.
  - Vraag klassikaal terug om een onderbouwing.
  - Doe deze opdracht in een hoog tempo, om te oefenen en te kijken welke stellingen de leerlingen interessant vinden. Je kunt ook samen nog andere stellingen bedenken.

KERNDOELEN NL:

Nederlands mondelinge taal:

- 3

Schriftelijk taalonderwijs:

- 4, 6 & 7

KERNDOELEN VL:

Nederlands - Spreken:

- 2.5 & 2.10

Sociale vaardigheden -

Domein relatiewijzen:

- 1.6

Sociale vaardigheden

- Domein

gespreksconventies:

- 2

Sociale vaardigheden -

Domein samenwerking:

- 3

Maatschappij -

Sociaal economische

verschijnselen:

- 2.5

Muzische vorming - Media:

- 5.1, 5.2 & 5.5

Voorbeelden van stellingen:

- Een leugentje om bestwil moet kunnen.
  - Je moet altijd de waarheid vertellen.
  - ChatGPT is een goede ontwikkeling.
  - Er moeten strengere regels komen voor het gebruik van ChatGPT.
  - Een robot voor de klas is een goed idee.
  - Kunstmatige intelligentie heeft meer nadelen dan voordelen.
  - Nepnieuws is gevaarlijk voor kinderen.
  - Filters op sociale media om dingen er mooier uit te laten zien, moeten verboden worden.
  - Sociale media zijn schadelijk voor je mentale gezondheid.
  - Politici moeten altijd de waarheid spreken.
  - Je mag geen nepnieuws verspreiden.
  - Influencers mogen geen slukreclame maken (niet stiekem reclame maken).
  - Op school moet je meer leren over het herkennen van nepberichten.
- Welke stelling maakte het meeste los? Of is er een andere stelling waar de kinderen over willen discussiëren?
  - Kies samen een stelling om verder te verdiepen.
  - Verdeel de klas in twee groepen: voor- en tegenstanders. Het is ook leuk om de discussie in rol te doen. Leerlingen moeten zich dan verplaatsen in een rol, bijvoorbeeld ouders of leerkrachten.
  - Geef de groepen nu 8 minuten om argumenten voor te bereiden.
  - Doe de discussie als volgt:
    - 1 minuut: voorstanders krijgen het woord
    - 1 minuut: tegenstanders krijgen het woord
    - 10 minuten discussie. Als docent begeleid je de discussie door beurten te verdelen en verdiepende vragen te stellen.
    - Neem de tijd voor een reflectie: is er een conclusie of advies uit de discussie gekomen?

